



هکزه شهری در سیطره توسعه پایدار

تألیف:

مهندس امیر رحمانی

مدرس گروه شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان (۰۹۱۸۳۱۸۱۲۳)

مهندس محسن قربانخانی

کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان (۰۹۱۹۶۳۲۶، ۲۸)

نشر روزاندیش

۱۳۹۵

سرشناسه	:	رحمانی، امیر، ۱۳۶۶-
عنوان قراردادی	:	دهکده شهری. توسعه پایدار.
عنوان و نام پدیدآور	:	دهکده شهری در سیطره توسعه پایدار/ تألیف: امیر رحمانی، محسن قربانخانی.
مشخصات نشر	:	همدان: روزاندیش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۸ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۴۳۸-۰۱۸-۸
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبا.
یادداشت	:	کتاب‌نامه: ص. ۱۱۸.
موضوع	:	دهکده شهری-- توسعه پایدار-- روستا- شهر.
موضوع	:	شهرسازی-- روستا- شهر-- طراحی و برنامه‌ریزی شهری.
موضوع	:	توسعه شهری-- جهان.
شناسه افزوده	:	قربانخانی، محسن، ۱۳۶۸-
شناسه اعزود	:	روزاندیش.
رده‌بندی کنگره	:	HT۱۶۹ ۱۳۹۵ ۳/۹۴الف/
رده‌بندی دیویی	:	۱۲۱۶/۳۰۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۳۶۶۴۰۱

دهکده شهری در سیطره توسعه پایدار



تألیف: مهندس امیر رحمانی، مهندس محسن قربانخانی.

ناشر: روزاندیش.

طراح جلد: محسن قربانخانی.

سال انتشار: ۱۳۹۵.

نوبت چاپ: اول.

صفحه‌آرایی: امیر رحمانی.

قطع: وزیری.

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد.

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۸-۰۱۸-۸

حق چاپ برای ناشر با هماهنگی مولفین محفوظ است.

نشانی: همدان، خیابان میرزاده عشقی، جنب تالار معلم.

تلفن: ۰۸۱-۳۸۲۵۰۰۷۲؛ فکس: ۰۸۱-۳۸۲۵۲۴۳۹؛ همراه: ۰۸۱-۱۱۱۱۸۷۶

- پیشگفتار

- مقدمه

فصل اول: تعاریف و مفاهیم

۲	۱-۱- مفهوم شهر و روستا
۴	۱-۱-۱- شکل شهر
۴	۱-۱-۲- کاربرد شهر
۵	۱-۱-۳- مورژولوژی شهری
۵	۱-۱-۴- ملاک های شناخت مهر از روستا
۶	۱-۱-۵- روستا- شهر
۷	۱-۱-۶- گردشگری روستایی
۹	۱-۱-۷- امتیازات شهر و روستا
۹	۱-۱-۸- تفاوت روستا- شهر با باغشهر
۱۰	۲-۱- مفهوم فضا و فضای شهری
۱۱	۱-۲-۱- مفهوم منظر شهری
۱۳	۲-۲-۱- مفهوم کیفیت
۱۴	۲-۲-۲- مفهوم آسایش بصری
۱۶	۳-۱- تعاریف و مفاهیم پایداری
۱۶	۱-۳-۱- ریشه و سابقه پایداری
۲۲	۲-۳-۱- مفهوم پایداری
۲۳	۳-۳-۱- مفهوم رشد و توسعه
۲۵	۴-۳-۱- رشد و توسعه شهری
۲۷	۵-۳-۱- مفهوم توسعه پایدار
۳۰	۶-۳-۱- سکونتگاه پایدار
۳۰	۷-۳-۱- ابزار تحقق پایداری در مقیاس های مختلف
۳۲	۸-۳-۱- توسعه پایدار شهری
۳۲	۹-۳-۱- اصول توسعه پایدار شهری
۳۴	۱۰-۳-۱- مفاهیم کلیدی در شکل پایدار شهری

- ۱-۳-۱۱- پیش فرض های توسعه پایدار شهری..... ۳۵
- ۱-۳-۱۲- اصول برنامه ریزی پایدار در ساختار شهری..... ۳۶
- ۴-۱- واژه و مفهوم دهکده شهری..... ۳۶
- ۴-۱-۱- خاستگاه ایده دهکده شهری..... ۳۸
- ۴-۱-۲- ایده ها و نهضت های موثر بر ایده دهکده شهری..... ۳۹
- ۴-۱-۳- ویژگی های دهکده شهری..... ۴۲
- ۴-۱-۴- انتقادات وارد بر ایده دهکده شهری..... ۴۹
- ۴-۱-۵- امتیازات اصلی ایده دهکده شهری..... ۵۰
- ۴-۱-۶- سوال سکونتگاه انسانی پایدار بر اساس مفهوم دهکده شهری..... ۵۰
- ۵-۱- مراحل تکامل طاحی شهری (شهرسازی)..... ۵۲

فصل دوم: تجارب علمی دهکده شهری

- ۱-۲- دهکده شهری بیلستون..... ۶۴
- ۲-۲- دهکده شهری کلوبن گرو..... ۶۷
- ۳-۲- دهکده شهری گرینویچ میلینیوم..... ۷۱
- ۴-۲- دهکده شهری لیکلند..... ۷۳
- ۵-۲- دهکده شهری پوندبری..... ۷۶

فصل سوم: نتیجه گیری پایانی

- ۱-۳- نتیجه گیری پایانی..... ۸۳
- واژه نامه..... ۹۳
- فهرست منابع..... ۹۷

فهرست جدول

عنوان

صفحه

جدول ۱-۱- شاخص های طراحی دهکده شهری.....	۵۲
جدول ۱-۲- تجربه ی دهکده ی شهری بیلستون.....	۶۶
جدول ۲-۲- تجربه ی دهکده ی شهری کلونین گرو.....	۶۹
جدول ۳-۲- اهداف و دستورالعمل های طراحی در دهکده شهری کلونین گرو.....	۷۰
جدول ۴-۲- تجربه ی دهکده ی شهری گرینویچ میلینیوم.....	۷۱
جدول ۵-۲- تجربه ی دهکده ی شهری لیکلند.....	۷۳
جدول ۶-۲- اهداف و دستورالعمل های طراحی در دهکده شهری پوندبری.....	۸۱
جدول ۱-۳- ابعاد پایداری در دهکده شهری.....	۸۷

فهرست اشکال

عنوان

صفحه

تصویر ۱-۱- نمودار کروی ابعاد پایداری.....	۲۲
تصویر ۲-۱- ابعاد سه گانه توسعه پایدار.....	۲۹
تصویر ۳-۱- توسعه پایدار شهری.....	۳۳
تصویر ۴-۱- کاربرد دهکده شهری به عنوان راهبرد پایداری در توسعه شهر سیاتل.....	۳۸
تصویر ۵-۱- نمونه فرضی از پلان یک دهکده شهری.....	۴۲
تصویر ۶-۱- نمونه ای از یک دهکده شهری.....	۴۵
تصویر ۷-۱- چهره های شاخص و تاثیرگذار در شکل گیری شهرسازی معاصر جهان.....	۵۲
تصویر ۸-۱- جرج گیلبرت اسکات و کارل فردریش شینکل.....	۵۳
تصویر ۹-۱- بافت تاریخی شهر یورک در انگلستان.....	۵۴

- تصویر ۱-۱- آسمان خراش های بلندمرتبه شهر سیدنی ۵۶
- تصویر ۱۱-۱- شهرسازی سنتی ایران ۶۰
- تصویر ۱۲-۱- برج چندمنظوره برایتن ۶۱
- تصویر ۱۳-۱- سیر تکامل مفهوم طراحی شهری ۶۲
- تصویر ۱-۲- موقعیت جغرافیایی و پلان طراحی شده دهکده‌ی شهری بیلستون ۶۵
- تصویر ۲-۲- پلان طراحی شده دهکده شهری بیلستون ۶۶
- تصویر ۱-۲- موقعیت جغرافیایی و پلان طراحی شده دهکده شهری کلونین گرو ۶۸
- تصویر ۱-۲- پلان طراحی شده دهکده‌ی شهری گرینویچ میلینیوم ۷۲
- تصویر ۵-۲- پلان طراحی شده دهکده شهری میلینیوم ۷۲
- تصویر ۶-۲- تصاویر منظر فضاهای شهری دهکده شهری لیکلند ۷۴
- تصویر ۷-۲- پلان طراحی شده دهکده‌ی شهری لیکلند و فضاهای شهری آن ۷۵
- تصویر ۸-۲- دهکده شهری بوندبری ۷۷
- تصویر ۹-۲- معابر دهکده شهری بوندبری ۷۸
- تصویر ۱۰-۲- گذر عبوری اتومبیل در دهکده شهری بوندبری ۸۰
- تصویر ۱۱-۲- فاز یک دهکده شهری بوندبری ۸۰
- تصویر ۱۲-۲- فاز دو دهکده شهری بوندبری ۸۱

موضوع پایداری و برنامه‌ریزی و طراحی مکان‌های پایدار در سال‌های اخیر، بخش وسیعی از ادبیات معماری و شهرسازی را به خود اختصاص داده است. در حیطه‌ی نظری آموزه‌ها و انگاره‌های زیادی به وسیله‌ی محافل علمی، نهادها و ارگان‌ها ارائه شده است (پورمحمدرضا و حمیده، ۱۳۸۶). از جمله انگاره‌ی شهر فشرده، شهر هوشمند، شهر سبز، شهر نوسنتی، اکوشهر و غیره. بسیاری از دانش‌مندان و تحلیل‌گران معتقدند که پایداری مستلزم یک تحول در فکر و یا یک تغییر بنیادی در نحوه‌ی تفکر و عمل ماست، اما کمتر کسی از این فراتر رفته و خصوصیات چنین تحولی را بیان می‌کند. در واقع با وجود این که در چارچوب تئوری و فلسفی به بحث پایداری بسیار پرداخته شده، چگونگی دستیابی به آن و راهکارهای ارتقای پایداری در سکونتگاه‌ها روشن و ملموس نبوده است. بین دهه‌های ۷۰ تا ۹۰ میلادی، دیدگاه‌های علمی صرف، تا حدودی متزلزل شده و زیر سوال رفته و بدین ترتیب نهضت‌هایی نظیر نوسهرگرایی در آمریکا و دهکده‌ی شهری در انگلستان، شکل گرفت. این رویکردها مبتنی بر عمل‌گرایی و متکی بر تجربه بوده و مستقیماً به فرایند حل مسئله بدو پرداختن به مبانی نظری گسترده و تئوری‌های پیچیده می‌پردازند. محدود کردن اندازه در حد مناسب، تراکم مطلوب، تنوع و اختلاط کاربری‌ها، امکان اشتغال و اسکان برای گروه‌های مختلف، خودکفایی نسبی اقتصادی، اولویت حضور پیاده و کم کردن وابستگی به اتومبیل، ارکان اصلی دیدگاه شهری را تشکیل می‌دهند (پالیزی، ۱۳۸۹: ۱).

از آنجا که در شهرسازی نوآورانه فضاهای کار و تفریح و سکونت از یکدیگر تفکیک شده‌اند، محیطی سرد و بی‌روح بر این فضاها حاکم بوده و استفاده بیش از حد از اتومبیل نیز روابط انسانی را کاهش داده و آلودگی‌های زیست محیطی را نیز سبب می‌شود و در نتیجه منجر به کاهش پایداری در سکونتگاه‌ها می‌گردد. ایده‌ی "دهکده‌ی شهری" به عنوان راهبرد تحقق پایداری در سکونتگاه‌هایی با شرایط مختلف و با انگیزه‌های متفاوت اقتصادی و اجتماعی، به عنوان راه‌حلی برای توسعه‌ی پایدار شهری و روستایی به کار رفته و موفقیت آن در بسیاری از نمونه‌ها نشان از جهان شمول بودن آن دارد. هدف این الگو، خلق محیطی است با کاربری‌های

متنوع، خودکفا، با اولویت حمل و نقل عمومی و پیاده‌روی و دارای فضاهای جمعی و جذاب برای تشویق توسعه‌ی اجتماع محلی و مشارکت عمومی.

لذا با عنایت به اینکه کاربست اصول این الگو، با توجه به شرایط هر منطقه و بعد از تطبیق با نیازهای ساکنان بومی، قابل تعمیم خواهد بود با بهره‌گیری از تجارب موفق بررسی شده، دستورالعمل‌های معماری، معماری منظر و طراحی شهری راهبردی دهکده‌های شهری پوندیری، کلون گرو و غیره در زمینه کاربست موفق این مفهوم و ویژگی‌های آن با توجه به شرایط بومی مناطق مشابه در کشور، کتاب موردنظر تحت عنوان "دهکده شهری در سیطره توسعه پایدار" به تبیین اسوا و مبانی نظری دهکده شهری و توسعه پایدار به منظور دستیابی به راهبردهای تحقق پایایی در سکونتگاه‌های انسانی پرداخته است.

در گذشته واژه‌ی دهکده‌ی شهری برای سکونتگاه‌هایی به کار می‌رفت که در حاشیه‌ی شهرها قرار می‌گرفتند، ولی آنچه امروزه با عنوان دهکده‌ی شهری استفاده می‌شود، جنبشی است که از اواخر دهه‌ی ۸۰ در بریتانیا آغاز شد و تشابه فقط در نام به کار رفته برای دو موضوع است (Aldous, 1992). این ایده در چارچوب نهضت‌های عملگرا قرار دارد و بر خلاف نهضت‌هایی چون پدیدار شناسی، تئوری انتقادی و بسیاری دیگر از نهضت‌ها، پایه‌ی فلسفی و نظری قوی ندارد و بیشتر بر زمینه‌های عملی میانبر زده است. پدیدآورندگان این نهضت بر این باورند که تئوری و نظریه نمی‌تواند چندان در طراحی شهری کارساز باشد، زیرا آنچه بر اساس تئوری شکل می‌گیرد، تحقق‌پذیری کمی دارد و بهتر است به دنبال چیزی برویم که به نیازهای واقعی مردم در سکونتگاه‌هایشان پاسخ دهد. در این ایده مفهوم توسعه با موضوع پایداری تعریف می‌شود. بسیاری از صاحب‌نظران، راهکار طراحی شهری پایدار را، استفاده از اصول ایده‌ی دهکده‌ی شهری دانسته‌اند (بحرینی، ۱۳۸۷).

مفهوم دهکده‌ی شهری در واقع در رد شهرریزی تک بعدی مدرنیستی (نوآورانه) به وجود آمد. از آنجا که در شهرسازی نوآورانه فضاهای کار، تفریح و سکونت از یکدیگر تفکیک شده‌اند، محیطی سرد و بی‌روح بر این فضاها حاکم بوده و اسباب بیش از حد از اتومبیل نیز روابط انسانی را کاهش داده و آلودگی‌های زیست محیطی را نیز سبب می‌شود و در نتیجه منجر به کاهش پایداری در سکونتگاه‌ها می‌گردد (بحرینی و حاجی‌بنده، ۱۳۹۰). به‌وسیله‌ی شاهزاده ولز (لئون کرییر)^۱ اولین جرقه‌های این ایده زده شد و طراحان، برنامه‌ریزان، معماران، سازندگان و توسعه‌دهندگان آن را شعله‌ور کردند. در حالی که شاهزاده‌ی ولز (ولیعهد انگلستان)، دهکده‌ی شهری را به‌عنوان مکانی دارای مقیاس انسانی، صمیمیت، هویت و سرزندگی توصیف می‌نماید، در این راستا وی گروهی از معماران، طراحان و برنامه‌ریزان را گردهم آورده و گروهی تحت عنوان "گروه دهکده‌ی شهری"^۲ شکل می‌گیرد. این گروه در جستجوی مکان‌هایی که کارا، جذاب و پاسخ‌دهنده هستند، به سفر پرداختند و سرانجام از تحلیل مکان‌هایی که یافته بودند، به

^۱ Leon Krier

^۲ Urban village Report

الگوی دهکده‌ی شهری رسیدند. هدف این گروه از مطالعاتشان به دست آوردن اصول حاکم بر محیط‌های انسانی و ارائه‌ی پیشنهادها و راهکارهایی برای چگونگی به‌کارگیری این اصول در توسعه‌های جدید بود (Thompson- Fawcett, 1996). یافته‌های اعضای گروه دهکده‌ی شهری در سال ۱۹۹۲ در "گزارش دهکده‌ی شهری" منتشر شد و در سال ۱۹۹۵ در گزارشی دیگر تحت عنوان "اقتصاد دهکده‌های شهری"^۱ موفقیت و زیست‌پذیری مفهوم دهکده‌ی شهری نشان داده شد (Aldous, 1995) و در سال ۱۹۹۷ نیز ویرایش دوم "گزارش دهکده‌ی شهری" به چاپ رسید (Aldous, 1997). به‌عنوان فرم شهری فشرده، دهکده‌های شهری به طرز کارآمد و مؤثرتری از زمین استفاده می‌کنند و فشارهایی را که برای توسعه بر روی زمین‌های کشاورزی و فضاهای باز است، کاهش می‌دهند. همچنین آنها کیفیت هوای منطقه‌ای را با کاهش سفر با اتومبیل بهبود می‌دهند، منابعی مانند زمین و انرژی خیلی کارآمدتر و مؤثرتر نسبت به جاهایی که این منابع پراکنده است، استفاده می‌کنند. دهکده‌های شهری موفق قدرت جذب مردم را به‌سوی خود دارند و مکان‌های اجتماعی، تفریحی و فرهنگی را فراهم می‌کنند و به همسایگان، مناطق، ساکنان محلی و گردشگران خدمات می‌دهند. آنها می‌توانند در مکان‌های شهری یا روستایی به وجود بیایند و می‌توانند جمعیت کم‌تری را داشته باشند (Fleming, 2000). طراحی دهکده‌های شهری سبب توجه به اجتماعات پایدار با رعایت توجه به ابعاد انسانی همساز با حفظ محیط زیست طبیعی گردیده و منجر به ایجاد کراش‌های پایدار و انسان‌گرایانه شده است. نتیجه و برآیند این تجربیات به اهداف با ارزشی منتهی شده است که از مهمترین آنها توجه به انسان، ارزش‌های انسانی بوده که به ایجاد ارتباط بهینه‌تر انسان با محیط‌زیست و توسعه پایدار سکونتگاه‌های انسانی انجامیده است.

^۱. Economics Urban village